Kommunens rolle som arealplanmyndighet

DEBATTHEFTE

KOMMUNESEKTORENS ORGANISASJON
The Norwegian Association of Local and Regional Authorities

INNHOLDSFORTEGNELSE

1. Kommunestyrets ansvar og oppgaver i arealplanleggingen 3
2. Arealplanleggingen i kommunens plansystem 7
3. Nærmere om de kommunale arealplanene 10
4. Gjennomføring av arealplaner 14
5. Arealplanprosessene 16
6. Kommunens handlingsrom og ansvar for nasjonale og regionale interesser 20
7. Når det oppstår konflikt med berørte myndigheter 24
Ord og begreper knyttet til kommunens planlegging 26

Kommunens rolle som arealplanmyndighet

Forord

God arealplanlegging har stor betydning for kommunens innbyggere og kommunen som samfunn. Arealplanleggingen er en forutsetning for god by- og tettstedsutvikling med attraktive steder der folk trives. Infrastrukturutbygging og tilrettelegging for ulike former for næringsutvikling kan ikke gjennomføres uten forutgående arealplanlegging, og ikke minst er arealplanleggingen nødvendig for en god miljø- og ressurspolitikk.

Dette debatthefte skal derfor være til hjelp for kommunen/fylkeskommunen og de folkevalgte til å sette i gang gode prosesser gjerne gjennom å gjennomføre en Folkevalgtdag med hele kommunestyret/fylkestinget med hjelp fra KS og sine prosessveiledere som har fordypet seg på dette tema.

Vi takker Erik Plathe, kontorleder Kongsberg i Asplan Viak som har skrevet og utformet dette hefte i samarbeid med KS.

Oslo

04.12.12

1. KOMMUNESTYRETS ANSVAR OG OPPGAVER I AREALPLANLEGGINGEN

Arealplanlegging er politikk og politikkutforming. Når det vedtas arealplaner omfordeles ofte store verdier og viktige samfunnshensyn avveies mot hverandre. Det er bare folkevalgte organ som kan gjøre denne jobben, for eksempel avveie om utbygging skal gå foran hensynet til landskapet, eller om jordvernet skal gå foran utbyggingsinteresser. Gjennom arealplanleggingen med medvirkning og samhandling med berørte myndigheter avklares arealbruk med stor verdi for samfunnet.

Styrken ved planlegging er at det er en arena der alle interesser kommer inn og folkevalgte organer tar beslutninger. Plansystemet og planleggingen legger grunnlaget for avveininger til folkevalgte organer på regionalt nivå og i kommunene. Kommunestyrene i Norge har stor myndighet i arealplanleggingen, spesielt hvis en sammenligner med andre land i Europa. Denne myndigheten er gitt av Stortinget under forutsetning av at kommunene også ivaretar nasjonale og vesentlig regionale interesser i arealplanleggingen. Kommunene har følgelig ikke myndighet til å vedta arealplaner uten også å ta hensyn til nasjonale og vesentlig regionale interesser. Dette kan gjelde miljø og klima, jordvern, friluftsliv, kulturminner, støy, hensynet til artsmangfoldet i naturen og andre interesser. Alle disse interessene kan gjøre arealplanlegging som legger til rette for utvikling komplisert, men også interessant med et stort mulighetsrom for de kommunene som ønsker å bruke det.

KOMMUNESTYRETS PLANOPPGAVER OG PLANMYNDIGHET

- Kommunestyret er planmyndighet
- Kommunestyret selv har ledelsen av den kommunale planleggingen og skal sørge for at plan- og bygningslovgivningen følges i kommunen.
- Kommunen organiserer arbeidet med den kommunale planleggingen og oppretter de utvalg og treffer de tiltak som finnes nødvendig for gjennomføring av planleggingen.
- Kommunen har plikt til å legge til rette for medvirkning og samarbeide med interesserte private og offentlige parter
- Statlige fagmyndigheter og fylkeskommunen har plikt til å bidra i planarbeidet
- Avklaringer med andre myndigheter skal skje så tidlig som mulig i planprosessen
- Kommunestyret skal sikre at kommunen har tilgang til nødvendig planfaglig kompetanse, gjerne i samarbeid med andre kommuner.

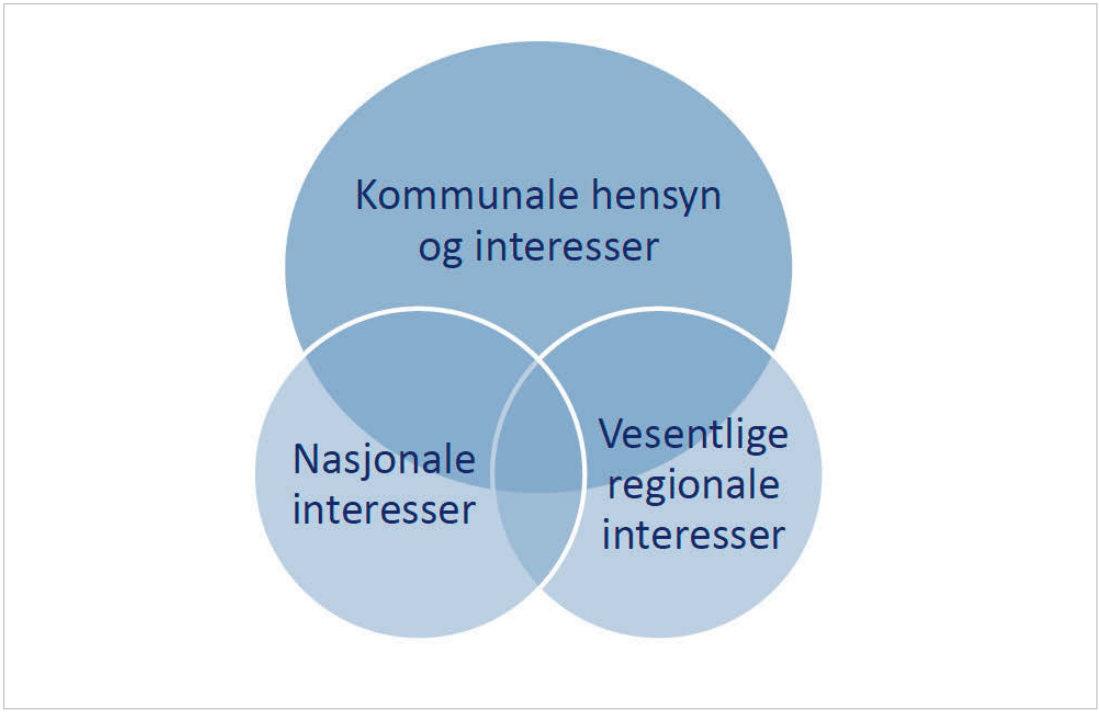

FIGUR 1 KOMMUNEN HAR PLIKT TIL Å IVARETA NASJONALE OG VESENTLIG REGIONALE INTERESSER I AREALPLANLEGGINGEN

Plan- og bygningsloven bygger på prinsippene om lokal folkevalgt styring, desentralisering av myndighet, medvirkning fra befolkningen og samarbeid med berørte fagorganer. Kommunen skal drive den lovbestemte prosessen og fatte vedtak. Kommunen skal søke samarbeid med berørte organer og andre som har interesse i planarbeidet, slik at interessene til enkeltpersoner, organisasjoner, kommunale organer og statlige fagmyndigheter blir ivaretatt.

Når konflikter og frustrasjon oppstår i arealpolitikken er det viktig å skille mellom uenighet i nasjonal politikk og uenighet knyttet til hvordan politikken fortolkes og praktiseres. Innsigelser skal ta utgangspunkt i nasjonal politikk vedtatt av regjering og Storting. Ønsker om endringer i nasjonal politikk må tas opp med ansvarlig politisk myndighet på sentralt nivå. Samtidig er det på mange politikkområder stort rom for fortolkning og skjønnsutøvelse fra innsigelsesmyndighetene. I slike tilfeller er det legitimt å utfordre innsigelsesmyndighetene på grunnlaget for innsigelsen.

I dette heftet er det særlig lagt vekt på å få fram hva arealplanlegging er, og hvordan kommunene kan ta rollen som arealplanmyndighet.

§ 1-1 I PLAN- OG BYGNINGSLOVEN. LOVENS FORMÅL

Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner.

Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser.

Byggesaksbehandling etter loven skal sikre at tiltak blir i samsvar med lov, forskrift og planvedtak. Det enkelte tiltak skal utføres forsvarlig.

Planlegging og vedtak skal sikre åpenhet, forutsigbarhet og medvirkning for alle berørte interesser og myndigheter. Det skal legges vekt på langsiktige løsninger, og konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.

Prinsippet om universell utforming skal ivaretas i planleggingen og kravene til det enkelte byggetiltak. Det samme gjelder hensynet til barn og unges oppvekstsvilkår og estetisk utforming av omgivelsene.

§ 3-1 I PLAN- OG BYGNINGSLOVEN. OPPGAVER OG HENSYN I PLANLEGGINGEN ETTER LOVEN

Innenfor rammen av § 1-1 skal planer etter denne lov:

a) sette mål for den fysiske, miljømessige, økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingen i kommuner og regioner, avklare samfunnsmessige behov og oppgaver, og angi hvordan oppgavene kan løses

b) sikre jordressursene, kvaliteter i landskapet og vern av verdifulle landskap og kulturmiljøer

c) sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv

d) legge til rette for verdiskaping og næringsutvikling

e) legge til rette for god forming av bygde omgivelser, gode bomiljøer og gode oppvekst- og levekår i alle deler av landet

f) fremme befolkningens helse og motvirke sosiale helseforskjeller, samt bidra til å forebygge kriminalitet

g) ta klimahensyn gjennom løsninger for energiforsyning og transport

h) fremme samfunnssikkerhet ved å forebygge risiko for tap av liv, skade på helse, miljø og viktig infrastruktur, materielle verdier mv.

Planleggingen skal fremme helhet ved at sektorer, oppgaver og interesser i et område ses i sammenheng gjennom samordning og samarbeid om oppgaveløsning mellom sektormyndigheter og mellom statlige, regionale og kommunale organer, private organisasjoner og institusjoner, og allmennheten.

Planleggingen skal bygge på økonomiske og andre ressursmessige forutsetninger for gjennomføring og ikke være mer omfattende enn nødvendig.

Planer skal bidra til å gjennomføre internasjonale konvensjoner og avtaler innenfor lovens virkeområde.

Vedtatte planer skal være et felles grunnlag for kommunal, regional, statlig og privat virksomhet i planområdet.

SPØRSMÅL:

- **Hvordan ivaretar kommunestyret sin rolle som arealplanmyndighet?**
- **Hva kan være en god arbeidsdeling mellom politikk og administrasjon? Hvilken rolle ønsker folkevalgte å ha i arealplanprosessene?**
- **Hvordan sikres dialogen og samhandlingen med innbyggerne, næringslivet, lag og foreninger, andre offentlige myndigheter mv?**

2. AREALPLANLEGGINGEN I KOMMUNENS PLANSYSTEM

Arealplanleggingen inngår som en viktig del av kommunens plansystem. Hovedgrepene legges gjennom kommuneplanen med samfunnsdel, arealdel og kommunedelplaner for områder i kommunen der det er behov for å utdype arealdelen.

Kommuneplanens samfunnsdel er kommunens viktigste overordnede plan. Den peker ut kommunens visjon og satsingsområder, og legger viktige føringer for arealplanleggingen. Eksempler på slike føringer kan være utbyggingsmønster, omtale av knutepunkt som skal utvikles og strategier for hytteområder, næringsområder osv. Føringene kan også være knyttet til boligpolitikken og typer bolig som ønskes bygget (småhus, rekkehus, blokk).

Kommunal planstrategi skal vedtas av kommunestyret i løpet av det første året av kommunestyreperioden. Her tar kommunestyret på bakgrunn av kommunens situasjon og strategiske utfordringer, stilling til om kommuneplanen eller deler av denne skal revideres eller videreføres. Kommunestyret kan herunder ta stilling til om det er behov å igangsette arbeid med nye arealplaner i valgperioden, eller om gjeldende planer bør revideres eller oppheves. Planstrategien er altså et virkemiddel for det nye kommunestyret for å avklare hvilke planoppgaver kommunen skal prioritere i valgperioden.

Mange kommuner har også stor nytte av å gå gjennom erfaringene med gjeldende kommuneplan. Planstrategien er retningsgivende for kommunens planlegging og har ingen direkte rettsvirkning i forhold til kommunens innbyggere. Det kan ikke fremmes innsigelse mot kommunal planstrategi.

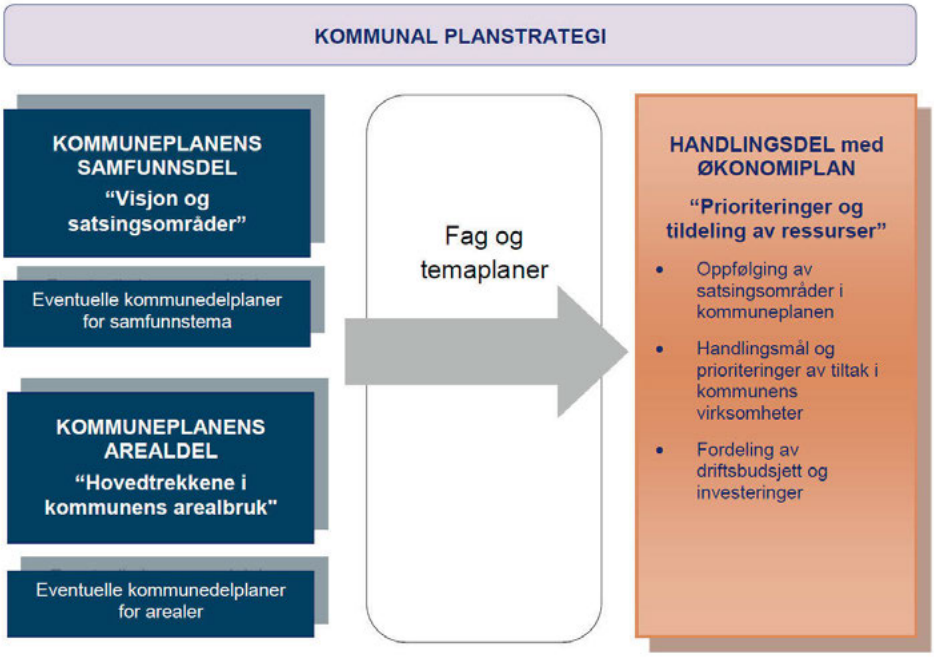

Kilde: Gode råd for kommunal planstrategi og rullerende kommuneplanlegging i Nordland. Fylkesmannen i Nordland, Nordland fylkeskommune, Helgeland regionråd og KS 2012.

FIGUR 2 KOMMUNEPLANEN BESTÅR AV SAMFUNNSDEL, AREALDEL OG HANDLINGSDEL MED ØKONOMIPLAN. I DEN KOMMUNALE PLANSTRATEGIEN TAS DET STILLING TIL OM KOMMUNEPLANEN ELLER DELER AV DENNE SKAL REVIDERES.

Arbeidet med kommunal planstrategi og rulleringen av kommuneplanen kalles ofte “fireårshjulet” siden den skjer vært fjerde år. I tillegg løper “årshjulet” med årlig rullering av handlingsdel med økonomiplan, årsbudsjett og årsmelding/regnskap og tertialrapporter.

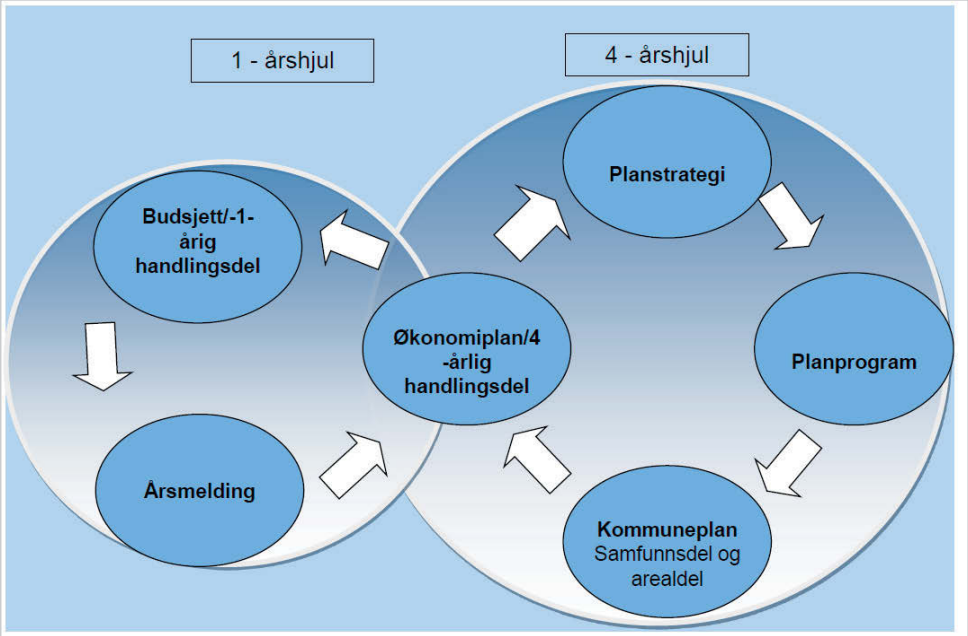

FIGUR 3 PLANLEGGINGSHJULET

Kommunens arealplanlegging skal henge sammen med de satsingsområdene og strategiene kommunen har vedtatt i samfunnsdelen til kommuneplanen. For å gjennomføre arealpolitikken fra kommuneplanen og helt ned til gjennomføring av byggetiltak og andre tiltak brukes reguleringsplaner og byggesaksbehandling.

Det er flere mulige veier fra kommuneplanen til gjennomføring av utbyggingstiltak jfr. figur 4. Kommunen fastsetter selv hvilke reguleringsplankrav det skal være gjennom kommuneplanens arealdel. Det mest “rigide” forløpet kan kreve 4 plantrinn (kommuneplanens arealdel, kommunedelplan, områderegulering og detaljregulering). Det enkleste er ett dvs. direkte fra kommuneplanens arealdel til byggesaksbehandling. Dette er bare mulig i enkle oversiktlige plansituasjoner. Vanligvis er det krav om detaljreguleringsplan når kommunen har avklart den overordnede arealbruken i kommuneplanens arealdel eller kommunedelplan.

Det er viktig at kommunens arealplansystem er effektivt og forutsigbart uten unødig mange plantrinn fram til gjennomføring av tiltak.

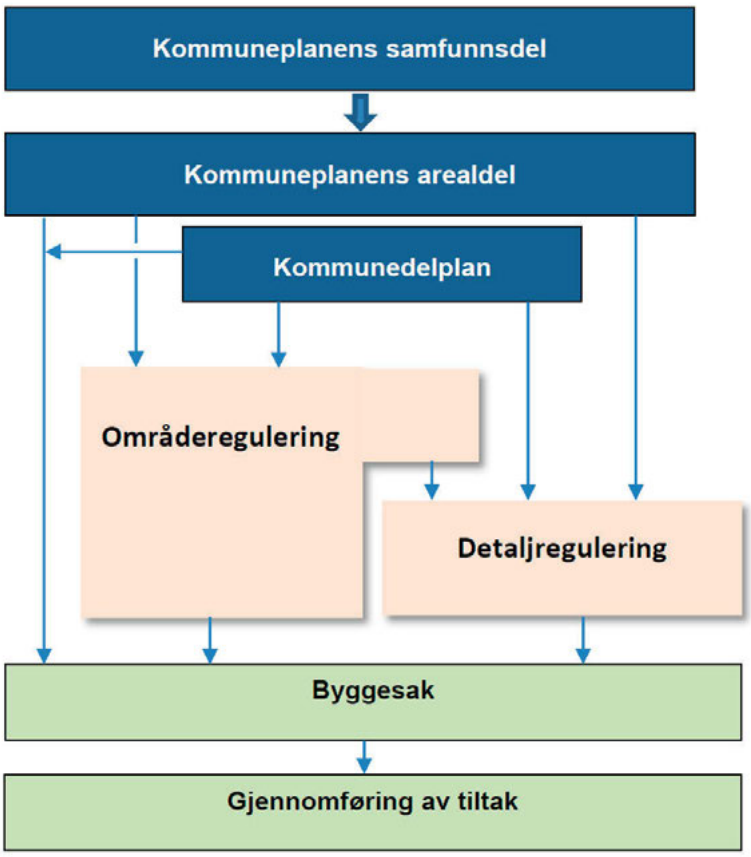

FIGUR 4. FRA KOMMUNEPLANEN TIL GJENNOMFØRING AV TILTAK

SPØRSMÅL:

- **Gjør planstrategien godt rede for utviklingstrekk og utfordringer knyttet til samfunnsutvikling og miljø, herunder langsiktig arealbruk?**
- **På hvilken måte ivaretar kommuneplanens arealdel visjon, satsingsområder og strategier i kommuneplanens samfunnsdel?**
- **Hvordan sikrer kommunen at den har et effektivt og forutsigbart arealplansystem?**

3. NÆRMERE OM DE KOMMUNALE AREALPLANENE

Kommunale arealplaner vedtas med rettslig bindende virkning. Det gjør at planene omfattes med stor interesse og er underlagt spesielle saksbehandlingsregler. De kommunale arealplanene er:

- Kommuneplanens arealdel og kommunedelplan
- Reguleringsplan
  - Områderegulering
  - Detaljregulering

De kommunale arealplanene henger sammen med andre planverktøy i plan- og bygningsloven.

Nivå	Retningslinjer - programmer	Midlertidig båndlegging	Bindende arealplaner
Nasjonalt	• Nasjonale forventninger • Statlige planretningslinje	• Statlig planbestemmelse	• Statlig arealplan
Regionalt	• Regional planstrategi • Regional planer	• Regional planbestemmelse	
Lokalt	• Kommunal planstrategi • Kommuneplanens samfunnsdel		• Kommuneplanens arealdel • Område- og detaljregulering

FIGUR 5. PLANVERKTØYENE I PLAN- OG BYGNINGSLOVEN OG DE KOMMUNALE AREALPLANENE.

KOMMUNEPLANENS AREALDEL

Kommuneplanens arealdel er en oversiktsplan som viser arealbruk for hele kommunen. De fleste kommunene har en arealdel for hele kommunen og kommunedelplaner for deler av kommunen som trenger særlige arealavklaringer. Det kan for eksempel være for sentrumsområder, hytte- og reiselivsområder i fjellet, deler av kystområdene mv. Kommunedelplanene er også en del av kommuneplanens arealdel med de samme behandlingsreglene og virkningene.

Det er viktig at arealdelen holdes på et overordnet nivå og sees i sammen-heng med føringer i samfunnsdelen. I samfunnsdelen kan det gis uttrykk for hva kommunen vil i arealpolitikken, uten å måtte forholde seg til arealdelens rettsvirkninger direkte. Mange kommuner legger vekt på å vedta samfunnsdelen før revisjonen av arealdelen sluttføres når kommuneplanen revideres samlet.

KOMMUNEPLANENS AREALDEL

- Omfatter hele kommunens areal og vedtas med rettsvirkning. Skal følge opp kommuneplanens samfunnsdel.
- Legger føringer for kommunens utbyggingspolitikk, vekst og vern.
- Viser hovedtrekkene i kommunens arealbruk. Er en overordnet strategisk arealplan som ikke skal ta stilling til detaljer.
- Følges opp med reguleringsplaner og eventuelt kommunedelplaner for deler av kommunen der det er behov for å utdype kommuneplanen.
- Skal som alle arealplaner bestå av plankart, bestemmelser og planbeskrivelse.

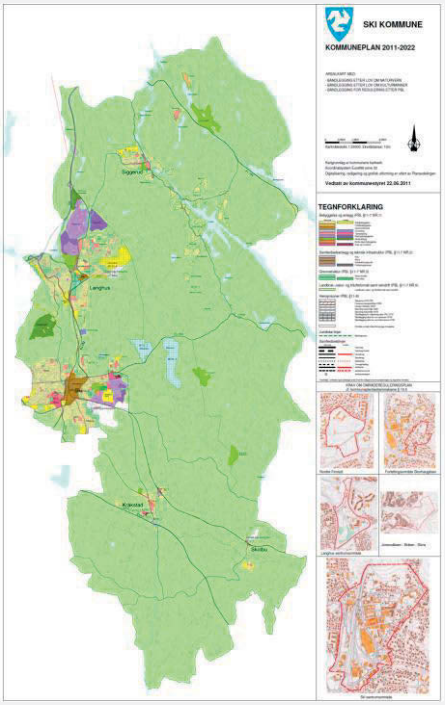

KOMMUNEDELPLAN

- Utdyping av kommuneplanens arealdel for en del av kommunen.
- Utarbeides for sentrumsområder, hytte- og reiselivsområder, kystområder og andre områder med særlige planbehov.
- I praksis en del av kommuneplanens arealdel med de samme behandlingsreglene.
- Må ikke bli for detaljert. Det er ikke direkte varsling til grunneiere eller klageadgang som det er for reguleringsplaner.

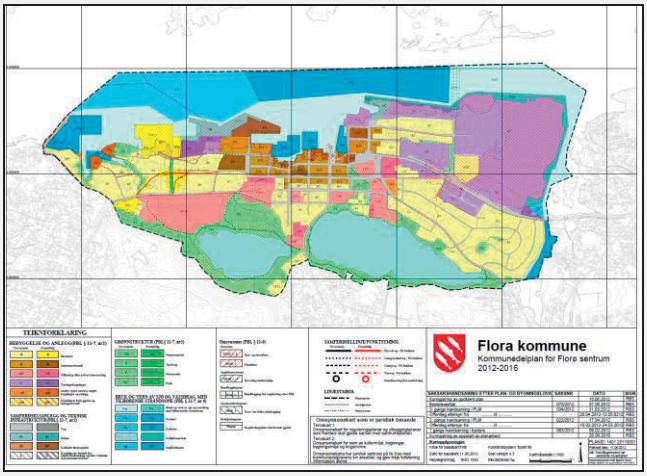

REGULERINGSPLANER

Reguleringsplaner består av to typer; områderegulering og detaljregulering. Når begrepet reguleringsplan brukes menes begge plantypene. Reguleringsplaner skal bygge på føringer i kommuneplanens arealdel og kommunedelplaner, og utarbeides der det er satt krav om det i disse planene.

Reguleringsplaner gir berørte grunneiere og rettighetshaver rettsikkerhet gjennom at de skal varsles med brev når planarbeidet startes opp. Kommunestyrets endelig vedtak om reguleringsplan kan også påklages. Det kan ikke vedtaket av kommuneplanen. Reguleringsplan gir også ekspropriasjonshjemmel.

OMRÅDEREGULERING

Områderegulering brukes vanligvis for større områder med mange eiendommer i byer og tettsteder, utmarksområder eller andre plansituasjoner for å legge rammer for byggetiltak eller videre detaljregulering. Områderegulering kan bare utarbeides av kommunen selv, eller av private eller andre offentlige myndigheter i samarbeid med kommunen.

OMRÅDEREGULERING

- Reguleringsplan primært for større områder og mange grunneiere.
- Kan utarbeides av kommunen selv, eller av andre i samarbeid med kommunen der for eksempel private eller andre offentlige myndigheter kan betale planarbeidet.
- Kan være et alternativ til kommunedelplan. Gir grunneiere og berørte større rettssikkerhet (varsling og klageadgang).
- Krever avklaring av flere detaljer og mer omfattende utredninger enn i en kommunedelplan, og er mer ressurskrevende å utarbeide.

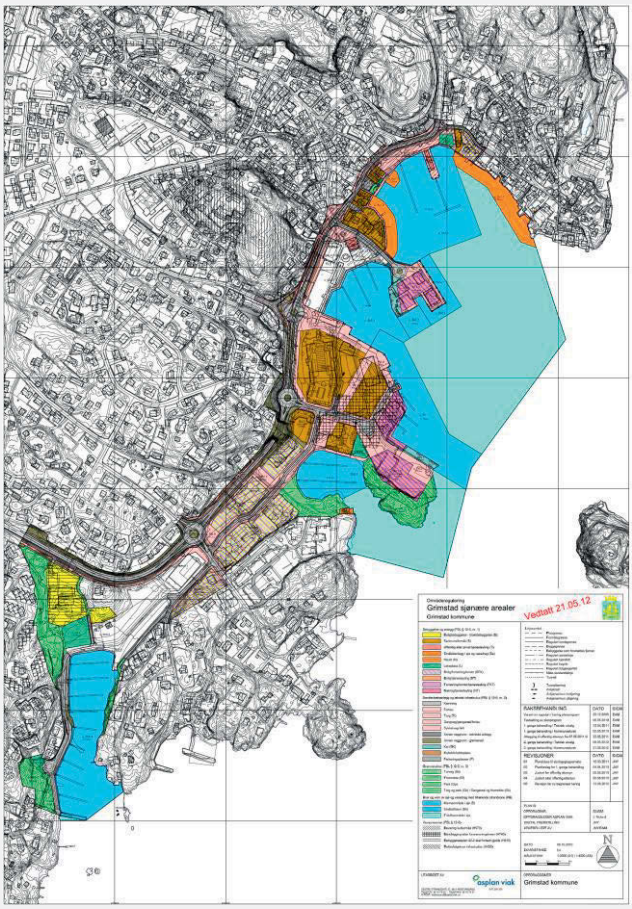

DETALJREGULERING

Detaljregulering er en plan for gjennomføring, i første rekke av utbyggingstiltak. Planene er oftest avgrenset til mindre områder og gjelder som regel en eller noen få eiendommer. Detaljregulering kan utarbeides av private eller andre offentlige myndigheter og sendes inn til kommunen for behandling.

DETALJREGULERING

- Reguleringsplan for gjennomføring av utbygging og vern.
- Omfatter oftest avgrensede områder med en eller noen grunneiere.
- Kan utarbeides av private og sendes inn til kommunen for behandling.
- Kommunen tar stilling til om private forslag skal fremmes gjennom 1. gangs behandling i politisk utvalg. Dersom kommunen velger å fremme planen og legge den ut til høring og offentlig ettersyn er planen overtatt av kommunen.
- Byggetiltak som ikke er offentlige i privat innsendt detaljregulering må gjennomføres innen 5 år etter at planen er vedtatt. Ellers må planvedtaket forlenges.
- Kommunen kan ta plangebyr for å behandle innsendte forslag til detaljregulering.

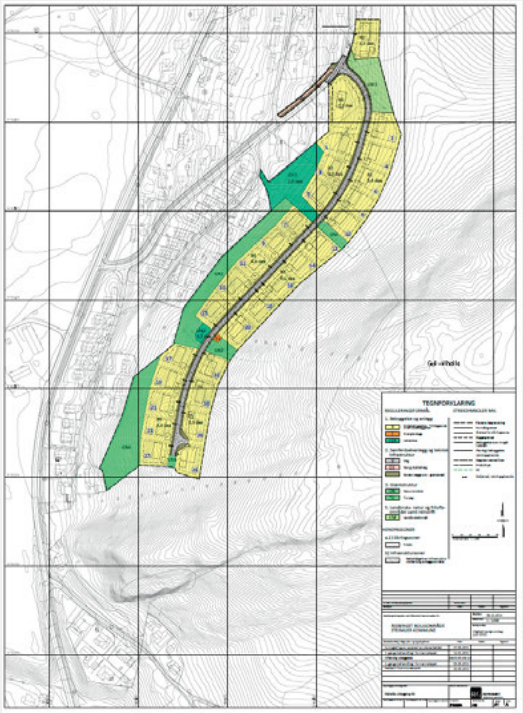

SPØRSMÅL:

- **Arealplanlegging er ressurskrevende. Hvordan har kommunen prioritert arbeidet med arealplaner i kommunal regi opp mot kommunens utfordringer og tilgjengelige ressurser?**
- **Hvordan samarbeider kommunen med private forslagstillere av arealplaner? Er samarbeidet bra? Hva tenker næringslivet om dette?**
- **Blir nasjonale interesser og vesentlige regionale interesser tilstrekkelig ivaretatt?**

4. GJENNOMFØRING AV AREALPLANER

Arealplaners verdi kan vurderes i forhold til om planenes intensjoner og løsninger faktisk blir realisert. Enkelte arealplaner er helt eller delvis "verneplaner" der hensikten er å hindre at noe skjer som inngrep i natur, landbruksområder eller kulturminner. Da er planens virkning at den gir kommunen hjemmel for å nekte tiltak som truer verneverdiene.

De fleste arealplanene legger også til rette for utbygging. Planen skal da sikre at utbygging kan skje innenfor forsvarlige samfunnsmessige rammer. Samtidig må den være realiserbar. Det må være mulig for private og offentlige utbyggere å gjennomføre de planløsningene som er vedtatt.

Det er viktig at kommunen i samarbeid med aktuelle private og offentlige tiltakshavere også vurderer hvilke kostnader til felles infrastruktur planen utløser - som veier, nye rundkjøringer, gangveger, grønnstruktur, parker og annen infrastruktur som ikke inngår i opparbeidelsesplikten i de enkelte utbyggingsprosjektene. Det gjelder spesielt for reguleringsplaner, men også ved utlegging av nye utbyggingsområder i kommuneplanens arealdel bør det vurderes om det er tunge infrastrukturløft som må til for å gjøre områdene byggeklare. Det er viktig informasjon for kommunen og for framtidige utbyggere.

Utbyggingsavtale er en avtale mellom utbygger/grunneier og kommunen om gjennomføring av en arealplan. Bruk av utbyggingsavtaler er regulert gjennom egne bestemmelser i plan- og bygningsloven. Det er vanlig og svært nyttig å bruke utbyggingsavtaler i tilknytning til reguleringsplaner som utarbeides av private. Utbyggingsavtaler er et viktig verktøy for å fordele kostnader til felles infrastruktur mellom kommunen og utbygger, og mellom flere utbyggere innenfor et større utbyggingsområde.

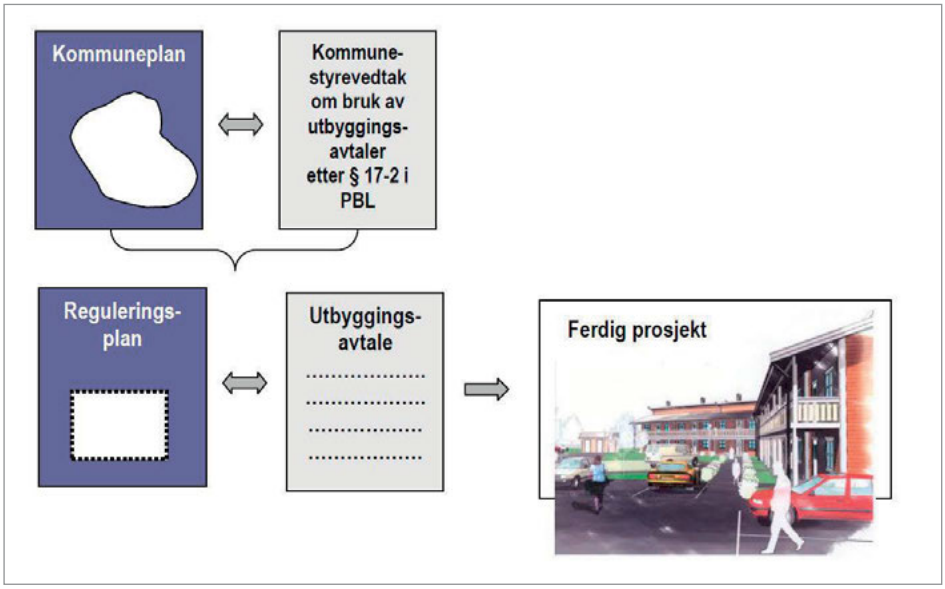

FIGUR 6 UTBYGGINGSAVTALE OG GJENNOMFØRING AV AREALPLANER.

SPØRSMÅL:

- **Hvordan legger kommunen til rette for gjennomføring av arealplaner? Er ansvaret klart plassert i kommunens organisasjon?**
- **Arealplaner definerer hvilken infrastruktur som må på plass. Er arealplanen gjennomførbar, og hva er de økonomiske konsekvensene for kommunen og andre aktører?**
- **Har kommunen en avklart og tydelig politikk for bruk av utbyggingsavtaler?**

5. AREALPLANPROSESSENE

Alle arealplaner skal være utarbeidet etter prosessreglene i plan- og bygningsloven for å kunne vedtas med bindende virkning. I tillegg skal kommunen og andre som utarbeider forslag til arealplaner legge til rette for medvirkning og samhandling med berørte myndigheter. Medvirkning og samhandling skal tilpasses planoppgaven. Dette er nedfelt som krav i plan- og bygningslovens § 5 som er bestemmelser om medvirkning.

Prosessreglene i plan- og bygningsloven krever:

1) Arealplanarbeid skal varsles i media og på kommunens nettsider. For reguleringsplaner skal det også sendes brev til berørte grunneiere og rettighetshavere.

   For kommuneplanens arealdel, kommunedelplaner og reguleringsplaner der det er krav om konsekvensutredning skal det lages et planprogram. Planprogrammet er en "oppskrift" for gjennomføring av planarbeidet. Planprogrammet skal legges ut til høring og offentlig ettersyn i 6 uker før det fastsettes av kommunen.

   Hvilke reguleringsplaner som har krav om konsekvensutredning bestemmes av forskrift om konsekvensutredninger. Kommunen kan ikke vedta at en reguleringsplan skal ha krav om konsekvensutredning eller ikke.

2) Arealplanforslag med plankart, bestemmelser og planbeskrivelse skal legges ut til høring og offentlig ettersyn i 6 uker. For arealplaner med krav om konsekvensutredning skal konsekvensutredningen inngå i planbeskrivelsen.

3) Vedtatt arealplan skal kunngjøres.

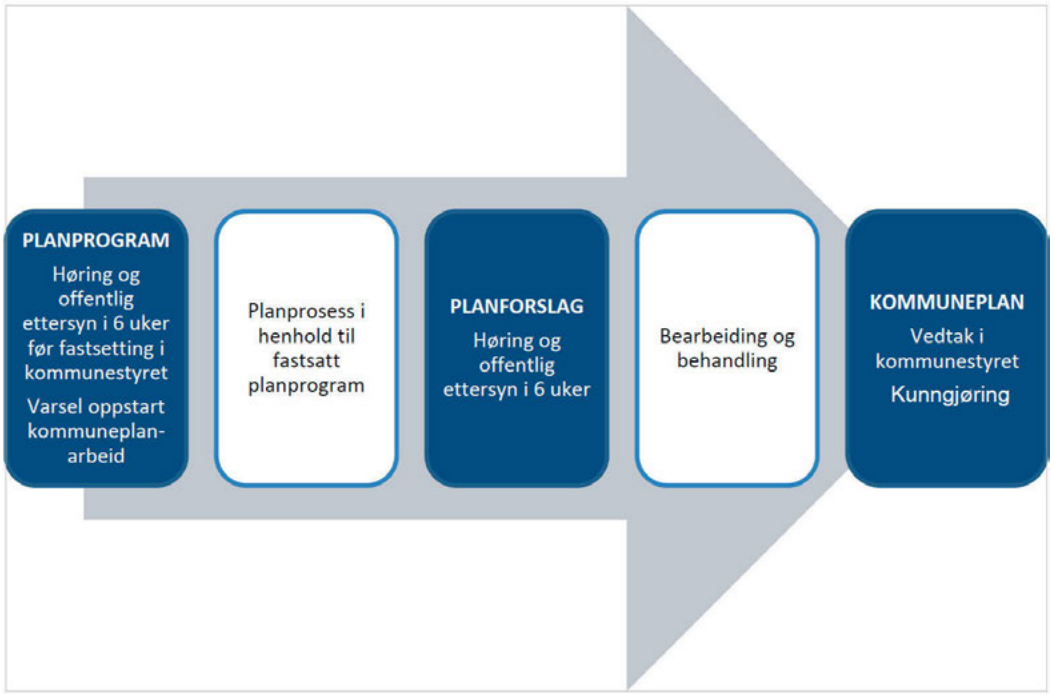

FIGUR 7. HOVEDTRINN I EN PLANPROSESS FOR KOMMUNEPLANENS AREALDEL ELLER KOMMUNEDELPLAN. EN REGULERINGSPLANPROSESS VIL FØLGE DE SAMME HOVEDTRINNENE, MEN DE FLESTE REGULERINGSPLANER SKAL BARE VARSLES OG TRENGER IKKE PLANPROGRAM FORDI DE IKKE OMFATTES AV FORSKRIFT OM KONSEKVENSUTREDNINGER.

Som planmyndighet har kommunen et ansvar for å involvere relevante parter i utformingen av kommunens planer. Medvirkning må tilpasses planoppgaven. Hva er det hensiktsmessig å medvirke om? Ofte ligger mye fast som eksisterende utbygde situasjon, statlige rammer og mange naturgitte forhold. Det er derfor viktig at det legges til rette for medvirkning om spørsmål som befolkningen har mulighet for å påvirke i den aktuelle arealplansaken, og ikke forhold som uansett vil ligge fast.

For å legge til rette for en meningsfull medvirkning kan det være nyttig å tenke gjennom hvem medvirkning er myntet på. Medvirkning skal i første rekke sikre at de som ikke gjennom makt i form av innsigelsesmyndighet eller andre ressurser kan komme til "planleggingsbordet" mulighet til å gi innspill og være en del av plandialogen.

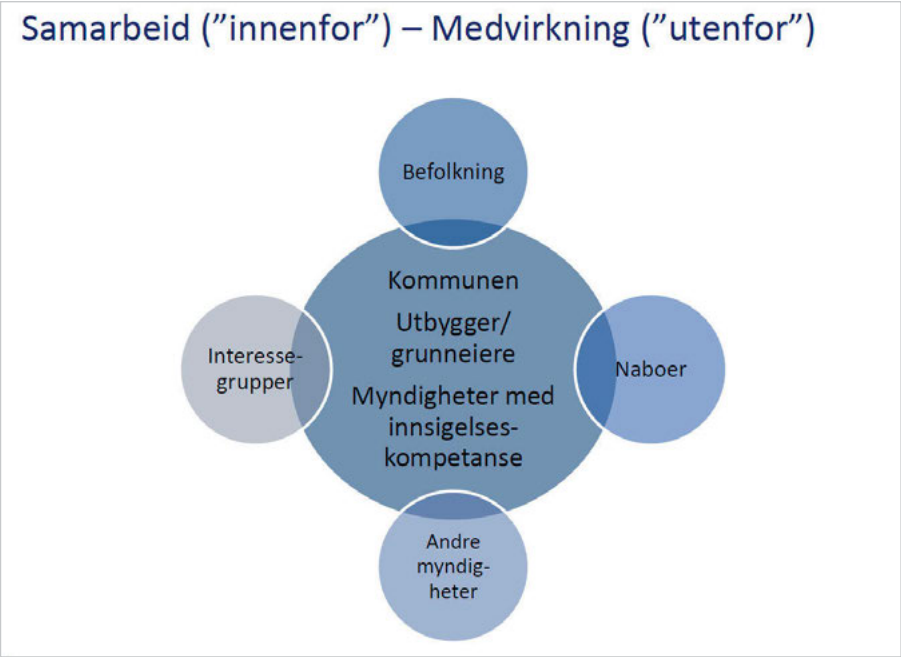

FIGUR 8 MEDVIRKNING OG SAMARBEID. MYNDIGHETER MED INNSIGELSESMYNDIGHET ELLER AKTØRER MED ANDRE RESSURSER SOM GIR TILGANG TIL "PLANLEGGINGSBORDET" MÅ KOMMUNEN SAMARBEIDE MED. MEDVIRKNING GJELDER DE SOM ER PÅ UTSIDEN OG AVHENGIG AV AT KOMMUNEN TILRETTELEGGER FOR MEDVIRKNING FOR AT DE SKAL KUNNE KOMME TIL "PLANLEGGINGSBORDET".

HVA ER VIKTIG I PLANPROGRAMMET FOR KOMMUNEPLANENS AREALDEL?

Når kommuneplanen og arealdelen revideres utarbeides planprogrammet som første del av planprosessen. Innholdet i planprogrammet vil tilpasses i den enkelte kommune og kan omfatte;

- Om bakgrunnen og formålet med kommuneplanrevisjonen.
- Forutsetninger og føringer for planarbeidet;
    - Føringer fra kommunal planstrategi og gjeldende samfunnsdel
    - Viktige nasjonale og regionale interesser som har betydning for kommunens revisjon av arealdelen
    - Hvilke deler av gjeldende arealdelen som skal ligge fast, og hva som tas opp til revisjon. Hvor og hvilke type arealinnspill fra grunneiere/utbyggere ønsker/ønsker ikke kommunen ved denne kommuneplanrevisjonen?
- Hovedtema og spørsmål planarbeidet skal ta opp. Strategiske valg eller alternativ kommunen står overfor i arealpolitikken.
- Organiseringen av planarbeidet, hvordan det vil legges til rette for medvirkning og samarbeid
- Utredningsbehov

Det er viktig at kommunestyret bruker planprogrammet til å legge føringer for det etterfølgende planarbeidet. Dette gjelder spesielt arealinnspill fra grunneiere og utbyggere, slik at en unngår et stort omfang av innspill som vil være i konflikt med nasjonale eller vesentlig regionale interesser.

SPØRSMÅL:

- **Legger kommunen til rette for medvirkning tilpasset planoppgaven og hva det kan medvirkes om?**
- **Ofte oppfatter ikke befolkningen at det pågår arealplanarbeid før tidligst når arealplan legges ut til høring og offentlig ettersyn. Bør det offentlige ettersynet brukes mer aktivt til å drøfte alternativer?**
- **Hvordan bruker kommunestyret planprogrammet til å legge føringer for etterfølgende planarbeid?**

6. KOMMUNENS ANSVAR FOR NASJONALE OG REGIONALE INTERESSER

Kommunen har plikt til å ivareta både lokale, nasjonale og vesentlig regionale interesser i arealplanleggingen. For å utnytte kommunens handlingsrom i arealplanleggingen og ta ansvaret som arealplanmyndighet fullt ut, er det viktig at nasjonale og viktige regionale interesser blir integrert og vurdert av kommunestyret i planprosessen og når arealplaner skal vedtas. Administrasjonen har ansvar for å sikre at dette blir belyst i plandokumenter og planprosessen forøvrig

NASJONALE FORVENTNINGER TIL REGIONAL OG KOMMUNAL PLANLEGGING

Kommunene har et svært omfattende sett av statlige føringer og pålegg og ta hensyn til i sin planlegging. For å gjøre det enklere for kommunene å forholde seg til dette, og fremme en bærekraftig utvikling skal Regjeringen etter § 6-1 i plan- og bygningsloven hvert fjerde år utarbeide et dokument med nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging (Nasjonale forventninger).

De første nasjonale forventningene ble vedtatt ved kongelig resolusjon 24. juni 2011 og fokuserer på klima og energi, by- og tettstedsutvikling, samferdsel og infrastruktur, verdiskaping og næringsutvikling, natur - kulturmiljø og landskap samt helse, livskvalitet og oppvekstmiljø.

I forhold til kommunenes planlegging gir forventningene i første rekke en oversikt over hensyn og interesser kommunene må forholde seg til i planleggingen.

Det er viktig å understreke at de nasjonale forventninger etter § 6-1 i plan- og bygningsloven ikke er grunnlag for innsigelse. Kommunen har heller ingen plikt til å synliggjøre at forventningene er ivaretatt. Samtidig kan oversikten være en god oversikt for kommunen.

NÆRMERE OM INNSIGELSE

Kommunene fikk gjennom plan- og bygningsloven av 1986 rett til å egengodkjenne arealplaner. Før dette skulle Miljøverndepartementet stadfeste generalplaner (kommuneplaner) og Fylkesmannen reguleringsplaner. For å sikre at kommunene gjennom egengodkjenningen også ivaretar nasjonale og vesentlige regionale hensyn i arealplanleggingen ble innsigelse innført som virkemiddel. Samtidig ble det lagt til rette for at særlovsbehandling ble integrert i planbehandlingen (for eksempel etter veglovgivningen) slik at det ikke ble behov for to eller flere vedtak i en plansak.

Innsigelse er et omstridt virkemiddel, men er faktisk en viktig forutsetning for kommunenes rett til å egengodkjenne arealplaner, og at vi har en god samordning mellom ulike sektorlover og arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven. Den rettslige betydning av innsigelse er at det ikke er gjort endelig planvedtak i kommunen, og at myndigheten overføres til Miljøverndepartementet.

Innsigelse kan fremmes av nabokommuner, fylkeskommunen, Sametinget, og i dag vel 18 statlige myndigheter (se boks). Det kan ikke fremmes ny innsigelse mot forhold fastsatt i formål og bestemmelser som det tidligere har vært fremmet innsigelse mot, og som har blitt avgjort i løpet av de ti foregående år. Det kan heller ikke fremmes innsigelse mot forhold i plansak som det kunne ha vært fremmet innsigelse mot i forbindelse med en tidligere plan om samme forhold vedtatt i løpet av de ti foregående år.

Etter plan- og bygningsloven kan innsigelse *fremmes* når planen er lagt ut til høring og offentlig ettersyn og senest innen høringsfristen. I planpraksis brukes også *varsel* om innsigelse i planfasene før plan legges ut til høring og offentlig ettersyn. Varsel om innsigelse innebærer at innsigelsesmyndighet varsler kommunen om at det vil bli fremmet innsigelse til et planforslag som senere legges ut til offentlig ettersyn dersom planforslaget vil omfatte de løsningene som har vært presentert som en del av samhandlingen i de tidlige planfasene.

§ 5-4. MYNDIGHET TIL Å FREMME INNSIGELSE TIL PLANFORSLAG

Berørt statlig og regionalt organ kan fremme innsigelse til forslag til kommuneplanens arealdel og reguleringsplan i spørsmål som er av nasjonal eller vesentlig regional betydning, eller som av andre grunner er av vesentlig betydning for vedkommende organs saksområde.

Andre kommuner kan fremme innsigelse mot forslag til slike planer i spørsmål som er av vesentlig betydning for kommunens innbyggere, for næringslivet eller natur- eller kulturmiljøet i kommunen, eller for kommunens egen virksomhet eller planlegging.

Sametinget kan fremme innsigelse mot slike planer i spørsmål som er av vesentlig betydning for samisk kultur eller næringsutøvelse.

Dersom planforslaget er i strid med bestemmelser i loven, forskrift, statlig planretningslinje, statlig eller regional planbestemmelse, eller overordnet plan, kan det fremmes innsigelse.

Innsigelse skal fremmes så tidlig som mulig og senest innen den frist som er fastsatt for høringen av planforslaget. Innsigelse skal begrunnes.

Mange innsigelser er knyttet til rikspolitiske bestemmelser for kjøpesentra (etter ny PBL statlig planbestemmelse), rikspolitiske retningslinjer for areal- og transport (etter ny PBL statlige planretningslinjer), statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen, rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn- og unges interesser i planleggingen, kulturminneloven, jordloven, naturmangfoldloven og veglovgivningen.

Den viktigste måten å unngå innsigelse er å legge til rette for gjensidig og tidlig samhandling mellom kommunen og berørte myndigheter i arealplanprosessene. kommuner som legger til rette for dette tar både ansvaret som arealplanmyndighet fullt ut, og styrker muligheten for å utnytte det kommunale handlingsrommet.

Kommunene må i arealplanleggingen ta den vanskelige rollen som planmyndighet, og ta hensyn til den enhver tid gjeldende nasjonale politikken som styrer arealplanleggingen. Kommuner som velger å utfordre den nasjonale politikken vil også kunne utløse et behov for at myndigheter må bruke innsigelse. Samtidig må kommunene i plansaker ofte utfordre noen nasjonale politikkområder for å ivareta andre. De nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging viser med tydelighet de målkonfliktene det er mellom ulike nasjonale politikkområder, og som ofte må løses gjennom kommunale arealplanvedtak.

Innsigelse skal alltid begrunnes av innsigelsesorganet. Dette er et krav i § 5-4 i plan- og bygningsloven. I en begrunnelse skal det konkret gå fram hvorfor det er en konflikt med nasjonal eller vesentlig regional interesse i den konkrete plansaken. Det er ikke nok for innsigelsesmyndighet å vise til for eksempel generelle statlige styringsdokumenter.

Arealinnspill til kommuneplanens arealdel

Når kommuneplanens arealdel revideres legges det også til rette for arealinnspill fra grunneiere, utbyggere og næringsdrivende som ønsker å gjennomføre utbyggingstiltak. Noen kommuner velger å legge alle arealinnspillene ut til høring og offentlig ettersyn uten å vurdere dem i forhold til nasjonale eller vesentlig regionale interesser. Dette kan skape mange konflikter og innsigelser fra berørte myndigheter. I tillegg kan det skape mye frustrasjon og unødig arbeid hos grunneiere, og kommunen mister ofte oversikt over viktige strategiske valg fordi konsekvensvurderinger av enkeltinnspill tar fokus og mye av ressursene.

Det er viktig at kommunestyret legger tydelige føringer for hvilke typer arealinnspill kommunen ønsker når kommuneplanens arealdel revideres. Føringer for arealinnspill legges i planprogrammet for revisjonsarbeidet.

Det er også viktig at arealinnspill vurderes og siles i forhold til nasjonale og vesentlig regionale interesser før de legges inn i forslag til arealdelen.

INNSIGELSE OG DET LOKALE SELVSTYRET

Innsigelse innebærer at kommunen ikke kan vedta kommuneplanens arealdel eller reguleringsplan med endelig rettsvirkning. Det er viktig at kommunen samarbeider med berørte myndigheter og vurderer nasjonale og vesentlige regionale interesser i arealplanleggingen. Samtidig må myndigheter ikke misbruke innsigelse som virkemiddel. Det må være synliggjort konflikt med nasjonal eller vesentlig regional interesse før det kan fremmes innsigelse.

Kommunestyret har som planmyndighet et viktig ansvar for å vurdere arealinnspill fra grunneiere og andre også i forhold til nasjonale og vesentlig regional interesser før arealplan legges ut til høring og offentlig ettersyn. Det kommunale selvstyret er ikke tjent med at denne vurderingen gjøres av berørte myndigheter gjennom bruk av innsigelse.

Kilde: Gode råd for kommunal planstrategi og rullerende kommuneplanlegging i Nordland. Fylkesmannen i Nordland, Nordland fylkeskommune, Helgeland regionråd og KS 2012.

VIKTIGE MOMENTER FOR KOMMUNENS BRUK AV AREALPLANMYNDIGHETEN

Følgende momenter er særlig viktige for at kommunen tar sin arealplanmyndighet fullt ut.

- **Kommunen har en rullerende kommuneplanlegging der kommuneplanens samfunnsdel og arealdel er fremtidsrettet og aktuell, og utarbeidet med god dialog med innbyggerne, næringslivet og andre interessenter.**

  En aktuell arealdel gir forutsigbarhet for næringsliv og befolkning, og trygghet for at gjeldende nasjonale og vesentlig regionale interesser er integrert.

- **Kommunen må vurdere hvordan nasjonale og vesentlige regionale interesser skal ivaretas i egen kommune, og ikke overlate dette til statlige myndigheter alene.**

  Det er viktig at kommunen både gjør seg opp en mening om hva som er viktig for lokalsamfunnet, og legger til rette for tidlig samarbeid med berørte myndigheter om hvilke nasjonale og vesentlige regionale interesser som kommunen bør ta hensyn til. Kommunen må også bruke planfaglige råd fra berørte myndigheter.

- **Kommunens arealdel følges slik at arealpolitikken ikke blir en «dispensasjonspolitikk»**

  Konsekvent praktisering av vedtatte arealplaner er viktig for likebehandling av grunneiere og næringsdrivende og statlige myndigheter. Da må kommuneplanens arealdel ikke gjøres for detaljert, men være en overordnet strategisk arealplan som den er ment å være. Mange detaljer vil øke behovet for dispensasjoner.

SPØRSMÅL:

- **Hvordan ivaretar kommunen nasjonale og vesentlige regionale interesser i arealplanleggingen?**
- **Hvordan er samhandlingsrutinene med berørte statlige myndigheter og fylkeskommunen? Hvordan kan de forbedres?**
- **Hvordan legges det til rette for å styre og vurdere arealinnspill fra grunneiere når arealdelen revidere? Brukes planprogrammet aktivt til dette?**

7. NÅR DET OPPSTÅR KONFLIKT MED BERØRTE MYNDIGHETER

Uenighet mellom kommunen og berørte myndigheter kan oppstå i arealplanleggingen fordi mange ulike hensyn må avveies mot hverandre. Når det ikke er mulig å løse uenigheten gjennom samhandling, oppstår det konflikt der berørt myndighet fremmer innsigelse. Innsigelse fremmes formelt når arealplaner legges ut til høring og offentlig ettersyn, men kan også varsles på et tidligere stadium i planprosessen.

Kommunen må vurdere innvendingene som berørte myndigheter har og prøve å få fram en løsning så godt det lar seg gjøre gjennom samråd med den eller de aktuelle myndighetene det gjelder. Er det ikke mulig å få fram en løsning, eller kommunen mener innsigelsen ikke er berettiget, bør saken gå videre til mekling hos fylkesmannen og eventuelt videre til Miljøverndepartementet for avgjørelse. Det er bare et fåtall konfliktsaker som havner i Miljøverndepartementet.

	2007	2008	2009	2010
Innsigelser til kommuneplanens arealdel og kommunedelplaner	54 % av 248 planer	47 % av 178 planer	42 % av 245 planer	48 % av 217 planer
Innsigelser til reguleringsplaner	23 % av 2615 planer	28 % av 2483 planer	32 % av 2666 planer	29 % av 2004 planer
Avgjørelser i Miljøverndepartementet	32 planer	47 planer	49 planer	30 planer

KOMMUNEN MÅ KREVE AT INNSIGELSE DREIER SEG OM DE VIKTIGSTE AVVEININGENE

Innsigelse kan fremmes til forslag til kommuneplanens arealdel og reguleringsplan i spørsmål som er av nasjonal eller vesentlig regional betydning m.m. Innsigelser må dreie seg om de viktigste avveiningene mellom lokale, regionale og nasjonale interesser. Miljøvernminister Bård Vegar Solhjell sier i Nationen 29.10.2012: «Innsigelsene skal kun fremmes når det er helt nødvendig for å ivareta viktige nasjonale hensyn, motforestillingene må komme tidlig i prosessen og samordningen mellom ulike etater må bli bedre.»

KOMMUNEN MÅ KREVE AT INNSIGELSE GIS EN KONKRET BEGRUNNELSE

Innsigelse skal begrunnes. Det er et krav i § 5-4 i plan- og bygningsloven. Undersøkelser[1] viser at det langt fra alltid er tilfelle at innsigelser blir begrunnet, eller at det går klart fram at det er konflikt med nasjonal eller vesentlig regional interesse i den konkrete plansaken.

Kommunen må kreve at innsigelser skal begrunnes, og at det må gå klart fram hvorfor det er konflikt med nasjonal eller vesentlig regional interesse i den konkrete plansaken.

En begrunnet innsigelse skal få fram hva som er årsaken til innsigelsen (interessekonflikt, plankvalitet eller manglende dokumentasjon), hvilke nasjonale eller vesentlige interesser som er berørt, og hvilke styringsdokumenter det vises til. Eksempel på en begrunnet innsigelse er der kommunen i en boligplan bygger ned en dam med stor salamander (årsak), arten står på rød-liste for truede arter (konflikt med nasjonal interesse), og det vises til loven om naturmangfold (styringsdokument).

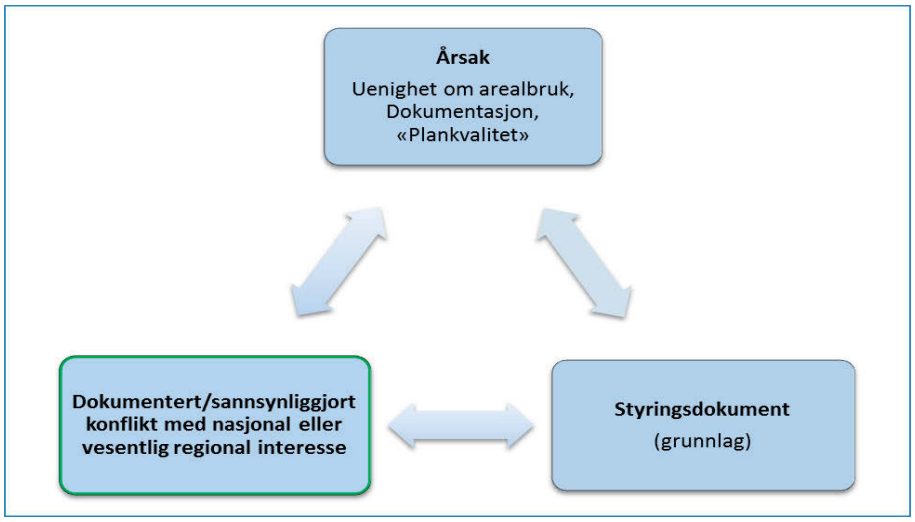

FIGUR 9 HVILKE ELEMENTER EN BEGRUNNET INNSIGELSE BØR BESTÅ AV. DET ER SÆRLIG VIKTIG AT DET GÅR KLART FRAM FOR KOMMUNEN AT DET ER KONKRET KONFLIKT MED NASJONAL ELLER VESENTLIG REGIONAL INTERESSE I DEN AKTUELLE PLANSAKEN.

MEKLING

Vil kommunen ikke ta hensyn til en innsigelse kan kommunen anmode fylkesmannen om mekling mellom kommunen og innsigelsesmyndigheten for å søke komme fram til en løsning. Mekling bør skje på grunnlag av at planen er behandlet i politisk organ. Dersom mekling ikke fører fram skal planen etter vedtak i kommunestyret sendes til Miljøverndepartementet via fylkesmannen for behandling. Miljøverndepartementet kan ta innsigelsen til følge, delvis ta den følge, eller ikke ta den følge.

[1] Kilde: Innsigelsesinstituttets påvirkning på lokalt selvstyre. Asplan Viak AS, Agenda Kaupang AS på oppdrag fra KS-FoU 2012.

NÅR KONFLIKTER OPPSTÅR:

- **Arealplanlegging handler om å styre arealbruken, avveie ulike interesser, løse konflikter og ta beslutninger i folkevalgte organer**

- **God dialog for å unngå konflikter**
  - Unngå innsigelse som virkemiddel for dialog
  - Ta de vanskelige beslutningene selv
  - Bevisst på egen rolle og ha respekt for andres roller
  - Lytt til planfaglige råd

- **Erkjenne hva nasjonale føringer betyr for egen kommune**

- **Dersom innsigelse fremmes**
  - Kommunen må vurdere om innsigelsen er legitim. - Innsigelse skal ha konkret begrunnelse fra berørte myndigheter og skal bare dreie seg om de viktigste avveiningene ift nasjonale og vesentlige regionale interesser. Det kan ikke fremmes ny innsigelse mot forhold fastsatt i formål og bestemmelser som det tidligere har vært fremmet innsigelse mot, og som har blitt avgjort i løpet av de ti foregående år. Det kan heller ikke fremmes innsigelse mot forhold i plansak som det kunne ha vært fremmet innsigelse mot i forbindelse med en tidligere plan om samme forhold vedtatt i løpet av de ti foregående år.
  - Kommunen må vurdere om innsigelsen helt eller delvis kan imøtekommes. Inviter til dialog med innsigelsesorganet.
  - Er det ikke mulig å komme fram til en løsning, ta kontakt med fylkesmannen for mekling.
  - Fører ikke mekling fram sendes plansaken via fylkesmannen til Miljøverndepartementet for avgjørelse.

ORD OG BEGREPER KNYTTET TIL KOMMUNENS PLANLEGGING

Kommunestyrets planoppgaver og planmyndighet	Kommunestyret selv har ledelsen av den kommunale planleggingen og skal sørge for at plan- og bygningslovgivningen følges i kommunen. Kommunestyret skal vedta kommunal planstrategi, kommuneplan og reguleringsplan. Kommunen organiserer arbeidet med den kommunale planleggingen og oppretter de utvalg og treffer de tiltak som finnes nødvendig for gjennomføring av planleggingen. Kommunestyret skal sikre at kommunen har tilgang til nødvendig planfaglig kompetanse. (Utdrag fra § 3-3 i plan- og bygningsloven)
Kommunal planstrategi	Den kommunale planstrategien er ikke en plan, men et dokument der det nye kommunestyret på bakgrunn av en drøfting av kommunens situasjon og utfordringer innen samfunn og egen virksomhet tar stilling til om kommuneplanen eller deler av denne skal revideres eller ikke, og om det er andre viktige planoppgaver som skal prioriteres i kommunestyreperioden. Kommunestyret skal vedta kommunal planstrategi senest ett år etter at det er konstituert. Nedfelt som krav i § 10-1 i plan- og bygningsloven.
Kommuneplan	Alle kommuner skal ha en samlet kommuneplan som omfatter samfunnsdel med handlingsdel og arealdel som dekker hele kommunens areal. Nedfelt som krav i § 11-1 i plan- og bygningsloven.
Kommuneplanens samfunnsdel	Kommuneplanens samfunnsdel trekker opp visjon og satsingsområder/hovedmål for kommunen som samfunn og organisasjon. Kommunen bestemmer selv hvordan samfunnsdelen skal utformes.
Kommuneplanens arealdel	Kommuneplanens arealdel er en oversiktsplan som viser hovedtrekkene i arealbruk for hele kommunen og skal bestå av plankart, planbestemmelser og planbeskrivelse. Arealdelen vedtas med rettsvirkning, og er bindende for nye eller utvidelse av eksisterende utbyggingstiltak.

Kommunedelplan	Kommunedelplan er en utdyping av kommuneplanen for tema (samfunnsområder) eller en del av kommunens areal. Eksempel på kommunedelplan for tema er kommunedelplan for fysisk aktivitet og naturopplevelser. Eksempel på kommunedelplan for areal er en kommunedelplan for et tettsted. Kommunedelplaner må behandles med de samme prosessreglene som kommuneplanen. Kommunedelplaner for en del av kommunens areal vedtas med rettsvirkning.
Kommuneplanprosess	En kommuneplanprosess er en planprosess som følger prosessreglene for kommuneplanlegging i plan- og bygningsloven. Kommunen må ha fulgt disse prosessreglene for å kunne vedta kommuneplanen. Prosessreglene er: • Planoppstart skal varsles. • Det skal lages et planprogram som legges ut til høring og offentlig ettersyn i minst 6 uker før kommunen fastsetter det. • Forslag til kommuneplan skal legges ut til høring og offentlig ettersyn i minst 6 uker. • Vedtatt kommuneplan skal kunngjøres.
Rullerende kommuneplanlegging	Rullerende kommuneplanlegging innebærer at hvert kommunestyre i begynnelsen av kommunestyreperioden går gjennom den gjeldende kommuneplanen og tar stilling til om den skal revideres eller ikke. Dette gjøres gjennom vedtaket av den kommunale planstrategien. Denne rulleringen av kommuneplanen kalles ofte 4-årshjulet. I tillegg løper "års-hjulet" med årlig rullering av handlingsdel med økonomiplan, årsbudsjett og årsmelding/regnskap og tertialrapporter.
Planprogram	Program for hvordan kommuneplanprosessen skal gjennomføres, hvilke forutsetninger som skal legges til grunn for planarbeidet og hvilke hovedspørsmål planarbeidet skal ta opp. Planprogrammet skal legges ut til høring og offentlig ettersyn i 6 uker og fastsettes av kommunestyret. Kommunestyret kan delegere denne myndigheten etter kommunelovens regler. Kommunen bestemmer selv innholdet i planprogrammet.

Medvirkning	Medvirkning innebærer at befolkning, næringsliv og organisasjoner skal få anledning til å komme med innspill og synspunkter når det utarbeides planer etter plan- og bygningsloven. Etter § 5-1 i plan- og bygningsloven har alle som utarbeider og fremmer planforslag plikt til å legge til rette for medvirkning, særlig for grupper som ellers ikke så lett kommer til orde i planprosesser som for eksempel barn og unge. Det er likevel viktig å tilpasse medvirkning til planoppgaven slik at det ikke legges opp til medvirkning om spørsmål det i realiteten er vanskelig å medvirke om.
Fag og temaplaner	Fag og temaplaner omfatter planer som utarbeides innen kommunens tjenesteområder eller for særskilte tema. Fag og temaplaner er ikke planer etter plan- og bygningsloven og skal ikke behandles etter lovens prosessregler. Noen av planene er lovpålagte etter sektorlover, mens andre velger kommunen å utarbeide selv. Eksempel på fag- og temaplaner er plan for helse, rehabilitering og omsorg, plan for kvalitet i grunnskoleopplæringen, hovedplan vannforsyning og avløp og strategisk næringsplan.
Handlingsdel	Kommuneplanen skal ha en handlingsdel som viser hvordan kommuneplanens samfunnsdel og andre planer følges opp med tiltak. Handlingsdelen skal være innenfor kommunens økonomiske rammer. Mange kommuner slår sammen kommuneplanens handlingsdel med økonomiplanen og dette er også anbefalt i denne veilederen. Kravet om handlingsdel er nedfelt i § 11-1 og § 11-3 i plan- og bygningsloven.
Økonomiplan	Kommunestyret skal etter § 44 i kommuneloven en gang i året vedta en rullerende økonomiplan. Økonomiplanen skal omfatte minst de fire neste budsjettår, omfatte hele kommunens virksomhet og gi en realistisk oversikt over sannsynlige inntekter, forventede utgifter og prioriterte oppgaver i planperioden.
Interkommunalt plansamarbeid	Interkommunalt plansamarbeid innebærer at to eller flere kommuner samarbeider om planoppgaver. Aktuelle samarbeidsområder er kystsoneplanlegging, energi og klimaplanlegging og samarbeid om kommuneplanlegging. Gjennom interkommunalt plansamarbeid kan det løses planoppgaver som går på tvers av kommunegrensene, og kommunene kan utnytte felles kompetanse. Plan- og bygningsloven har egne bestemmelser om interkommunalt plansamarbeid som kommunene kan bruke om det er ønskelig.

Regional planmyndighet	Fylkestinget er regional planmyndighet etter plan- og bygningsloven og skal vedta regional planstrategi og regionale planer.
Regionale mål	Mål som vedtas av fylkestinget som planmyndighet. Vedtas gjennom regionale planer.
Regional planstrategi	Redegjør for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer og avklarer hvilke spørsmål som skal tas opp gjennom regionale planer i fylkestingsperioden. Skal vedtas av fylkestinget senest ett år etter konstituering.
Regionalt planforum	Møteplass for å klarlegge statlige, regionale og kommunale interesser i arbeidet med kommunale planer. Administreres av fylkeskommunen.
Nasjonale interesser	Staten har gjennom lover, forskrifter, stortingsmeldinger og rundskriv lagt en rekke nasjonale mål for planleggingen i kommuner og fylker. Målene gjelder mange samfunnsområder, og kan for eksempel i arealplanleggingen stå i konflikt med hverandre, for eksempel mellom jordvern og samordnet areal- og transportplanlegging.
Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging	Gir en oversikt over interesser og oppgaver regjeringen mener det er viktig at fylkeskommunene og kommunene fokuserer på i planleggingen i denne kommune- og fylkestingsperioden for å bidra til gjennomføring av gjeldende nasjonal politikk. Skal etter § 6-1 i plan- og bygningsloven vedtas en gang hvert fjerde år. De første nasjonale forventningene ble vedtatt ved kongelig resolusjon 24. juni 2011.
Kommunenes ansvar for nasjonale og vesentlig regionale interesser.	Kommunen har ansvar for å ivareta både lokale, vesentlig regionale og nasjonale hensyn og interesser i planleggingen.

Innsigelse	Dersom det i en arealplan fremmet av kommunen er konflikt med nasjonal eller vesentlig regional interesse, kan berørt statlig myndighet eller fylkeskommunen fremme innsigelse. Innsigelse innebærer at kommunen ikke kan vedta arealplanen med endelig rettsvirkning. Innsigelse kan fremmes til kommuneplanens arealdel (kommunedelplan for areal) eller reguleringsplan. Innsigelse kan også fremmes pga plankvalitet og manglende dokumentasjon.

Kilde: Gode råd for kommunal planstrategi og rullerende kommuneplanlegging i Nordland. Fylkesmannen i Nordland, Nordland fylkeskommune, Helgeland regionråd og KS 2012.

KONTORADRESSE: Haakon VIIs gate 9, 0161 Oslo
POSTADRESSE: Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo

TELEFON: 24 13 26 00
TELEFAKS: 22 83 22 22

ks@ks.no
www.ks.no